

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ, ФОРМИ І ЗАСОБИ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ШКІЛЬНУ ПРАКТИКУ

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПІДРУЧНИКІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В 10-11 КЛАСАХ ЯК ЗАСОБУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ НМК ON SCREEN B2)

Світлана Цільмак,
*заступник директора з навчально-виховної роботи,
учитель-методист англійської мови
Київської гімназії східних мов № 1*

На етапі реформування системи загальної середньої освіти, запровадження нових освітніх технологій, утілення нових підходів до оволодіння іноземною мовою важливого значення набуває шкільний підручник, безпосередньо пов'язаний з актуальними цілями сучасної освіти. Історичний досвід свідчить, що чим динамічніше змінюється педагогічне осмислення проблем навчання, тим радикальніші зміни відбуваються і в змісті, і в структурі шкільного підручника. Соціальний запит на творчо мислячу, активну особистість має бути відображено в сучасній шкільній навчальній книжці, яка може володіти значними мотиваційними можливостями, що здатні пробуджувати інтерес і бажання учнів вивчати іноземну мову. Ураховуючи потреби держави до сучасного випускника середньої школи, шкільний підручник іноземної мови має бути ефективним засобом розвитку пізнавальної активності учнів, а процес навчання іноземної мови – успішним. Освітній зміст підручника покликаний забезпечувати пріоритетний розвиток індивідуальних здібностей та позитивного особистісного потенціалу школярів у процесі оволодіння ними знаннями, нормами і цінностями, а також розвитку міжкультурного спілкування.

Комунікація, діалог є особливим видом діяльності людини. Учасники комунікації – носії культури, а сама комунікація – її прояв. Таким чином, лінгвістичний аспект міжкультурної комунікації віддзеркалює суспільні реалії, звичаї [2, с. 20].

Міжкультурна комунікація – це складне, комплексне явище, яке включає різноманітні напрями і форми спілкування між окремими індивідами, групами, державами, що належать до різних культур.

Процес міжкультурної комунікації є специфічною формою діяльності, яка передбачає знання іноземних мов, матеріальної і духовної культури іншого народу, релігії, цінностей, моральних установок, світоглядних уявлень тощо, і в сукупності визначають модель поведінки партнерів по комунікації. Тільки поєднання цих двох видів знання – *мови і культури* – забезпечує ефективне та плідне спілкування, служить *основою* ефективної міжкультурної комунікації [3, с. 165].

Предметом міжкультурної комунікації є контакти, які відбуваються на різних рівнях, у різній аудиторії, у двосторонньому, багатосторонньому, глобальному аспектах. **Метою** міжкультурної комунікації має бути створення умов для розвитку конструктивного діалогу, рівноцінного стосовно представників інших культур [там же, с. 15].

Завдання міжкультурної комунікації полягає у формуванні міжкультурної компетентності, необхідних знань про різні народи та культури з метою уникнення міжетнічних і міжкультурних конфліктів та встановлення комфортних умов спілкування в різних сферах і життєвих ситуаціях. Саме дотримання цієї умови дає змогу повною мірою актуалізувати розвивальні можливості навчання за допомогою підручника.

Способи полегшення діалогу різних культур неодноразово обговорювалися в різних наукових працях, присвячених міжкультурній комунікації здебільшого як проблемі перекладу.

Науковці В.Г. Редько й О.С. Пасічник виокремлюють поняття «діалог культур», яке ними розглядається не в прямому значенні: здійснювати діалогічне спілкування з використанням відповідного соціокультурно спрямованого мовного та інформаційного матеріалу, а розуміється цей термін фігурально, значно ширше. Це передбачає таку організацію процесу навчання іншомовного спілкування, в якому на рівноправних позиціях співіснують усі види комунікативної діяльності, зміст яких містить інформацію про життєдіяльність країни, мова якої вивчається, і власної країни, громадянами якої є учні. У зв'язку з цим, автори підручників повинні передбачати можливість використання у змісті своїх доробків не тільки відповідну тематичну інформацію (через тексти для читання, діалоги, окремі вправи і завдання, ілюстрації тощо), але й дидактично доцільно засоби її активізації в різних, характерних реальним умовам спілкування, формах комунікативної взаємодії. Зазначена технологія навчання має забезпечувати учням можливість не лише отримувати тематичну інформацію від своїх

співрозмовників відповідно до власних комунікативних потреб, але й надавати їм аналогічні відомості про особливості життя у своїй країні. Таке спрямування навчання умотивовує іноземну комунікативну діяльність учнів, поступово адаптує їх до умов реального спілкування, що може здійснюватися в різних формах і з різною кількістю співрозмовників, у різноманітних соціально-комунікативних ситуаціях [1].

Питанням створення сучасних підручників іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів присвятили свої дослідження такі вітчизняні вчені-методисти, як П.О. Бех, Л.В. Біркун, С.Ю. Мартинова, В.М. Плахотник, В.Г. Редько, Н.К. Скляренко, Л.П. Смелякова, учителі-практики І.Ф. Горець, О.Д. Карп'юк, А.М. Несвіт, І.Г. Щупак та інші.

Структура будь-якого підручника іноземної мови певною мірою залежить від методичної концепції авторів. Традиційно підручники організовані за тематичним або ситуативно-тематичним принципом у розділи, які є відносно закінченими відрізками змісту навчання чотирьох видів мовленнєвої діяльності: говоріння, аудіювання, читання й письмо.

Серед основних вимог, що висуваються до структури та змісту підручника, виділяються такі: а) підручник має забезпечувати послідовність подачі мовного та мовленнєвого матеріалу; б) зміст підручника має бути комунікативно спрямованим та містити автентичні матеріали, які сприяють розширенню соціокультурної компетентності здобувачів освіти; в) у структурі параграфа повинен бути спеціальний розділ – домашнє завдання; г) кожний розділ має закінчуватись питаннями для самоперевірки та самоконтролю.

Із позицій сьогодення, коли підручник розглядається як ефективний засіб навчання міжкультурної комунікації, слід зазначити, що кращими і такими, що користуються найбільшим попитом, визнано підручники, побудовані на принципах «полілогу культур» з урахуванням культурологічного підходу до навчання іноземних мов. Такі підручники побудовано в площині культуровідповідності навчального матеріалу інтересам того, хто навчається іноземної мови, і містять відомості про історію, культуру, життєві цінності, вірування та манеру комунікативної поведінки народу, мова якого вивчається. Вони увібрали в себе все краще і корисне, що пропонується підручниками Oxford University Press & Cambridge University Press, Longman Macmillan Publishers, а саме: короткі інформативні тексти країнознавчого характеру, діалоги для роботи в парах і групах, вправи на розпізнавання граматичних явищ і розвиток ініціативного мовлення.

Серія підручників з англійської мови «On Screen» – шестирівневий НМК (від А1 до В2+) від досвідчених авторів підручників з англійської, як

іноземної, Вірджинії Еванс та Джені Дулі [4]. Зазначена серія поєднує активний підхід до вивчення мови та різноманітні, близькі до життя теми, і створена для учнів старшої школи, орієнтована на виконання завдань, які визначені Концепцією навчання другої іноземної мови, та покликана сформулювати комунікативні вміння і розвинути навички, обумовлені чинною програмою з англійської як другої іноземної мови для закладів освіти з поглибленим вивченням іноземних мов.

Підручник «On Screen» має на меті формування в учнів комунікативної компетентності у процесі навчання англійської мови як другої іноземної на основі комунікативних умінь, а також на основі загальнонавчальних умінь і навичок як на міжмовному, так і міжпредметному рівнях.

Визначена мета окреслила ті підходи до навчання, на засадах яких побудований підручник «On Screen»:

- комунікативний підхід, який є одним з провідних у системі навчання іноземних мов і передбачає формування в учнів умінь використовувати іноземну як засіб спілкування в різноманітних сферах життя;

- особистісно орієнтований підхід, який передбачає створення умов, за яких освітній процес стає для учнів особистісно значущим, допомагає їм усвідомити себе, спонукає їх до прояву активності, реалізації внутрішніх сил;

- діяльнісно-орієнтований підхід, прийнятий Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти, під яким мається на увазі виконання дій одним або більшою кількістю індивідів, котрі у стратегічній послідовності застосовують свої власні компетенції з метою досягнення певного результату;

- культурологічний підхід, який сприяє вихованню учнів у дусі розуміння та поваги до культури інших народів і країн.

Зазначені підходи до навчання англійської мови забезпечують ефективне формування комунікативної компетентності, що визначено навчальною програмою з іноземних мов як практичної мети навчання другої іноземної учнів основної школи. Підручник «On Screen» побудовано з урахуванням вікових особливостей та інтересів учнів. Використовуючи його як головний засіб навчання, забезпечуємо реалізацію всіх цілей навчання іноземних мов, передусім – формування комунікативної компетентності учнів, що дає змогу вчителю проводити взаємопов'язане навчання всіх видів мовленнєвої діяльності, використовувати різні режими роботи на уроці (індивідуальні, фронтальні, парні, групові).

Підручник складається з певної кількості розділів, тематика яких відповідає навчальній програмі з англійської мови як другої іноземної, й

охоплює певну сферу спілкування («Стиль життя», «Екологічні проблеми», «Англомовні країни», «Подорож» тощо). Відповідно до цього, я інтегрую теми з метою забезпечення процесу навчання для досягнення цілей іншомовної освіти.

Перевагою зазначеного підручника є вступний матеріал, який презентує тему: перша сторінка кожного розділу представляє назву теми; далі – розгортка як робочі сторінки, які вводять у тему, тобто, під час виконання різноманітних цікавих завдань із використанням різнокольорових малюнків і фото учень занурюється в тему. Вступні сторінки зацікавлюють учнів темою і виконують функцію перехідних місточків від теми до теми. Кожен розділ складається з певної кількості уроків для подання, відпрацювання, закріплення, узагальнення навчального матеріалу, а також презентується матеріал для оволодіння аудіюванням, говорінням, читанням і письмом. Навчання цих видів мовленнєвої діяльності здійснюють паралельно та взаємопов'язано, дотримуючись диференційованого підходу до формування вмінь і навичок учнів у процесі оволодіння кожним із них.

Кожен урок англійської мови – завершений компонент, до змісту якого включено діалоги і тексти, побудовані на автентичних зразках мовлення, оптимізована система вправ і завдань для формування навичок й умінь у чотирьох видах мовленнєвої діяльності. Текстові матеріали є цікавими, інформативними, емоційно забарвленими, відповідають інтересам учнів підліткового віку. Їх зміст сприяє розвитку міжкультурної компетентності. Зміст навчальних текстів ознайомлює учнів з різними сферами життя, із дидактичним та ілюстративним матеріалом. Школярі працюють з текстами різних стилів і жанрів: літературними, публіцистичними, електронними листами тощо [4, с. 14, с. 118].

Підручник «On Screen» є яскравим зразком щодо наповненості гуманістичними цінностями та життєвими орієнтирами. Завдання, такі як запропонувати розв'язання поставленої проблеми, мають значну мотивацію учнівської навчальної діяльності. Вони спрямовані на розвиток мовних і мовленнєвих здібностей учнів, заохочують до вивчення англійської мови, зокрема використання цікавих завдань, діалогів [4, с. 93]. У підручнику подаються вправи на аналіз, розпізнавання та виділення головного (для прикладу, вправи з For- та Against-аргументами та різноманітні доповіді), групування, систематизацію, що, у свою чергу, мотивує учня до розмови, розвиває оцінні судження, вміння диференціювати [там же, с. 78]. У вправах, де учні повинні щось прокоментувати, висловити своє ставлення до того чи іншого факту, автори вводять мовні кліше, що значною мірою полегшує

організацію процесу говоріння, а також письма (особливо при підготовці до письмової частини ЗНО).

Зміст підручника «On Screen» сприяє формуванню в учнів міжкультурної компетентності. Характерною рисою лінгвокраїнознавчого аспекту навчання за цим підручником є порівняння реалій культури, традицій, історії, кола інтересів підлітків і сучасного життя англomовних країн та України. Діалог культур є провідною практичною спрямованістю текстового матеріалу, який тісно пов'язаний з реаліями нашого щоденного життя (використання завдань щодо форумів, завдання дискусійного характеру, проблемне навчання). Це сприяє взаємопов'язаному комунікативному й соціокультурному розвитку учнів. За результатами досліджень, вікові особливості учнів та їхній навчальний досвід дають змогу здійснювати узагальнення, систематизацію, порівняння мовних і мовленнєвих явищ.

Підручник забезпечує інтегрований підхід до розвитку мовних навичок, поєднання теорії та практики, накопичення лексичного матеріалу, розмаїття завдань на читання, слухання й говоріння, містить зрозумілі пояснення граматики та передбачає активну практику. Пропонує вправи, що заохочують до критичного мислення та дослідження матеріалу онлайн, секції завдань, які містять зразки і розвивають навички з письма, реалістичні завдання для роботи в парах і в групі, секцію тренування вимови, секцію тренування практичних навичок, які готують учнів до використання мови в реальному житті, секцію, присвячену соціокультурній компетентності, секцію на повторення в кожному модулі, граматичний довідник і словник у кінці підручника. Навчальна книжка також тренує навички, які сприяють самостійному навчанню, і відповідає концепції CLIL (Content and Language Integrated Learning) [4, с. 133].

Отже, серія підручників «On Screen» для учнів основної школи ЗЗСО відповідає вимогам базової та загальної середньої освіти. Їх зміст відповідає навчальній програмі з іноземних мов. Педагогічна практика свідчить, що використання «On Screen» забезпечує ефективне оволодіння англійською мовою як засобом міжкультурної комунікації, є інструментом спілкування. Підручник задовольняє основні потреби учнів: комунікативні, пізнавальні, емоційні. При цьому, навчання англійської мови учнів основної школи виконує мотиваційну функцію. За компетентнісного підходу побудови освітнього процесу учитель досягає цілей іншомовної освіти, визначених навчальною програмою.

Список використаних джерел

1. Редько В. Г., Пасічник О. С. Засоби реалізації діалогу культур у змісті шкільних підручників з іноземних мов. Наукові записки Національного університету «Острозька Академія». Серія : Філологічна. 2012. Вип. 30. С. 219–224. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2012_30_68
2. Сучасні технології навчання іншомовного спілкування : метод. рек. / уклад. С. Ю. Ніколаєва, Г. А. Гринюк, Т. І. Олійник. Київ : Ленвіт, 1997. 96 с.
3. Тер-Минасова С. Г. Межкультурная коммуникация и изучение иностранных языков. Язык и межкультурная коммуникация : учеб. пособие. Москва : Слово/Slovo, 2000. 624 с.
4. Virginia Evans, Jenny Dooley. On Screen. B2. Student's Book. Newbury (Berkshire) : Express Publishing, 2014. 184 с.